

IKRAM MATCHANOV IJODIDA "XIVA RUHIYATI"

*O‘zbekiston zamonaviy san’ati muzeyi katta ilmiy xodimi
Ibadullayev Mansurbek Saburjonovich*

Annotatsiya

Maqolada O‘zbekiston zamonaviy san’ati muzeyida saqlanayotgan mashhur rassomlarining asarlari va akvarel texnikasi ustalaridan Ikram Matchanovning hayoti va ijod yo‘li haqida qiziqarli ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston zamonaviy san’ati muzeyi, Ikram Matchanov, akvarel texnikasi, Xiva manzaralari, kompozitsiya, arxitektura, yorug‘lik, Alla-prima texnikasi.

Аннотация

В статье собраны интересные сведения о произведениях известных художников, хранящихся в Музее современного искусства Узбекистана, а также о жизненном и творческом пути Икрама Матчанова, мастера акварельной техники.

Ключевые слова: Музей современного искусства Узбекистана, Икрам Матчанов, техника акварели, пейзажи Хивы, композиция, архитектура, свет, техника Алла-прима.

Annotation

The article contains interesting information about the works of famous artists stored in the Museum of Modern Art of Uzbekistan, as well as about the life and creative path of Ikram Matchanov, a master of watercolor technique.

Keywords: Museum of Modern Art of Uzbekistan, Ikram Matchanov, watercolor technique, landscapes of Khiva, composition, architecture, light, Alla Prima technique.

O‘zbekiston zamonaviy san’ati muzeyi yurtimizning mashhur rassomlarining ijodiy asarlarini saqlab kelayotgan muhim muassasalardan biri hisoblanadi. Dastlab 1983-yilda galereya sifatida ochilgan muzey, 2018-yilda qayta tiklanib, O‘zbekiston zamonaviy san’ati muzeyi sifatida o‘z faoliyatini davom ettirmoqda. Muzeyda O‘zbekistonning akvarel texnikasida ijod qilgan ko‘plab mashhur rassomlarining asarlari mavjud. Ushbu rassomlar qatoriga Pavel Kichko, Zelimxon Saidjonov, Lola Abdullayeva, Ivan Yenin, Shuxrat Bobojonov, Boris Kotlov, Saidmamat Qalandarov, Dilyus Mursalimov, Marat Sodiqov, Mixail Sorkin, Georgiy Chiganov, Georgiy Shevyakov va yana boshqa ko‘plab ijodkorlar kiradi.

Muzey fondida ijodiy asarlari saqlanayotgan shunday rassomlardan biri Ikram Matchanovdir. U 1961-yilda Xorazm viloyati Urganch shahrida ziyolilar oilasida

dunyoga kelgan. Uning otasi Matchanov Bekchan (1931-2012) agronom va muhandis bo‘lib, xalq xizmatida faoliyat yuritgan, onasi esa Matchanova Momojon (1931-1964) buxgalter bo‘lib ishlagan. Yosh rassom onasidan erta ayrilgan bo‘lishiga qaramay, tasviriy san’atga bo‘lgan ishtiyoqi yoshligidan kuchli edi. U Urganch shahridagi 11-sonli maktabda tahsil olayotgan chog‘ida san’atga mehr qo‘ya boshladi va oilaning uch nafar o‘g‘lidan faqat u san’at yo‘lini tanladi.

Maktabni tamomlagach, Ikram Matchanov 1979-yilda Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika institutiga o‘qishga kirdi, biroq ikki semestr dan so‘ng o‘qishni tashlab ketdi. 1980-yilda u P.P.Benkov nomidagi rassomchilik bilim yurtiga hujjat topshirib, qabul qilindi. Rassomning o‘zi aytishicha, ushbu bilim yurtida tahsil olish bolalikdan orzusi bo‘lgan. Ammo bir yil o‘qigandan so‘ng, 1981-1983-yillarda harbiy xizmatga chaqiriladi. Xizmatda bo‘lsa ham, Matchanov ijod qilishni davom ettirgan. 1983-yilda harbiy xizmatdan qaytgach, u o‘qishni davom ettiradi va taniqli rassom V.I. Kuznetsov qo‘lida o‘z mahoratini oshiradi.

1986-yilda o‘qishni tamomlab, Xorazmga qaytgan Matchanov Urganch shahridagi “Badiiy ishlab chiqarish ustaxonasi”da 2000-yilgacha dekorativ rassom sifatida ishlagan. Ushbu yillar mobaynida u tasviriy san’atning turli yo‘nalishlarida o‘zini sinab, ko‘plab asarlar yaratdi. U asosan moybo‘yoq va akvarel texnikalarida manzara, portret va maishiy janrda ijod qildi.

2000-2005-yillarda rassom Urganchdagi “Tasviriy oynalar ijodiy uyushmasi”da mustaqil ijodkor sifatida ishladi. 2005-yilda bu uyushma tugatilgach, u o‘z faoliyatini erkin rassom sifatida davom ettirishga qaror qildi. Uning ko‘plab asarlari chet ellik sayyohlar e‘tiboriga tushdi. Erkin ijodkor sifatida faoliyat yuritishni

boshlagan Matchanov akvarel texnikasida Xiva manzaralarini nafis va ranglar uyg‘unligini o‘ziga xos tarzda chizishni boshlagan. Uning aytishicha, u Xiva manzaralarini tasvirlovchi 10000 dan ortiq akvarel va moybo‘yoq asar yaratgan. Asarlari dunyoning turli burchaklaridagi shaxsiy kolleksiyalarda saqlanmoqda. O‘zbekistonda, shuningdek, butun dunyoda akvarel texnikasini nozik va mohirlik bilan qo‘llay oladigan rassomlar kam uchraydi. Ikram Matchanov hozirda ijod qilayotgan bunday san’atkorlardan biri hisoblanadi.

2022-yilda Matchanov dunyodagi global ekologik muammolardan biri bo‘lgan Orol dengizi inqirozi mavzusiga qiziqish bildirdi. Bu qiziqish uni “Orol Dream” loyihasi doirasidagi ijodiy ekspeditsiyaga olib keldi. Orol dengizining ekologik inqirozini aks ettiruvchi ushbu loyiha doirasida rassom boshqa mashhur ijodkorlar bilan birga Mo‘ynoq shahriga safar qildi va ular tomonidan yaratilgan asarlar O‘zbekistonning barcha viloyatlarida “Orol Dream” loyihasi doirasida namoyish etildi. Mazkur ijodiy safar Matchanovning yurtimizdagi turli muzeylar e’tiboriga tushishiga sabab bo‘ldi va shu yili uning asarlarini O‘zbekiston zamonaviy san’ati muzeyi xarid qildi. Ushbu asarlari asosan qadimiy Xiva manzaralarini tasvirlagan bo‘lib, ularning barchasi akvarel texnikasida puxta mahorat va did bilan chizilgan.

Rassomning 2018-yilda yaratgan muhim asaridan biri uning ko‘p yillik tajribasi va fidokorona ijodini o‘zida mujassam etadi. Garchi asar yaqinda yaratilgan bo‘lsa ham, rassom bunday noyob kompozitsiyaga erishish uchun minglab eskizlarni tayyorlagan. Asarda Xiva yodgorliklari orqa fonda aks etgan, oldingi fonda esa eski uylar va tuya mingan bir nechta odamlar ko‘rinadi. Ushbu tuya mingan odamlar asosiy ipak yo‘li Xiva orqali o‘tganini eslatadi va xalqimizning mehmondo‘stligini ramziy tarzda aks ettiradi.

Ushbu akvarel rasm zamonaviy texnika orqali Xiva tarixiy arxitekturasining mohiyatini mohirlik bilan tasvirlaydi. Rassom yumshoq rang palitrasidan foydalanib, tabiiy yer ranglarini qo‘llagan

Old planda, rassom erkin va ishoraviy mo‘yqalam zarblari yordamida tuya minib ketayotgan bir necha odamlarni tasvirlaydi, ular dinamik harakat yaratib, tomoshabinni sahnaga jalb qiladi. Yerning ochiq ranglari orqa fonning sovuq moviy va yashil ranglari bilan ajoyib tarzda kontrast hosil qiladi. Bu figuralar kompozitsiyadagi muvozanatni saqlagan holda, tomoshabinni rasmning chuqurligiga olib boradi. O‘rta

planda, rasmning asosiy ob'ekti - an'anaviy oq rangli binolar tasvirlangan. Ular minimal detal bilan chizilgan, ammo Xiva arxitekturasi uslubini ifodalash uchun yetarli aniq tasvir mavjud. Ushbu binolar old plandan orqa plandagi minoralar va gumbazlarga o'tish vazifasini bajaradi. Orqa planda, Xiva arxitekturasi, masalan, minoralar, gumbazlar va madrasalar o'ziga xos tarzda osmon fonida baland ko'tarilgan. Rassom havo perspektivasidan foydalanib, minoralar va gumbazlarni xira ranglar bilan orqa planda ko'rsatgan, bu esa sahnaga chuqurlik va kenglik hissini beradi. Bo'yoq qatlamlarini chizish usuli arxitekturaga orzuday hissiyot bag'ishlaydi, biroq minoralarning tikligi kompozitsiyaga muvozanat va barqarorlik baxsh etadi. Rassom yorug'likni mohirona his etib, yumshoq tarqalgan bo'yoq qatlamlari yordamida tabiiy quyosh nurining sahnadagi o'yinini aks ettirgan. Sovuqdan issiq ranglarga o'tadigan gradient osmon rasmga tinch va osoyishta kayfiyatni olib kiradi. Ranglarning nozik o'zaro aralashuvi sahnaga chiroyli bir rang tusini beradi, go'yo u xotira pardasi orqali ko'rilayotganday his beradi. Akvarelning o'ziga xos shaffofligi to'liq darajada qo'llangan. Rassomning Alla-prima texnikasi osmon va arxitektura o'rtasida qandaydir bir yumshoq bog'lanishni ko'rsatadi, quruq mo'yqalam usuli esa yer va binolarga tekstura beradi. Tafsilotlarda cheklov saqlangan, rassom mayda chiziqlardan ko'ra keng mazoklarni afzal ko'rgan, bu esa akvarelning o'ziga xos o'zgarmas va tabiiy tabiatini saqlab qolgan.

Xulosa qilib aytganda, ushbu rasm arxitektura aniqligi va badiiy ifodalilik o'rtasida mohirona muvozanatni aks ettiradi, bunda yorug'lik, rang va shaklning nozik jihatlari bir butunlikda o'zaro bog'langan. Bu rasm tomoshabinni Xivaning betakror va go'zal tarixiga sayohat qilishga undaydi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Булатов С.Тасвирий ва амалий санъат асарларини фалсафий -психологик таҳлили.-Т., 2010
2. Худайберганов Р.А. Композиция. - Т.: Шарқ, 2007.
3. Муинов О. Рангтаъсвир. - Т.: Шарқ нашриёти, 2008.
4. Худайберганов Р.А. Маҳобатли рангтаъсвир техника ва технологияси .-Т.: Фан ва технология нашриёти.- 2015.
5. Ортиқов Ғ.А.. Рангтаъсвир техникаси ва ашёлар технологияси. «Шарқ» нашриёти, Т-2007.
6. Вибер, Ж. Живопись и её средства. – Москва : Изд-во «В. Шевчук», 2004.